

Destinul unor reședințe aristocratice în primul deceniu al regimului comunist (1945-1955)

Narcis Dorin Ion

După instaurarea primului guvern dominat de comuniști și condus de dr. Petru Groza, la 6 martie 1945, era foarte clar pentru mulți dintre reprezentanții aristocrației române că viitorul lor va sta sub semnul incertitudinii și vor trebui să suporte consecințele unor măsuri populiste menite să aducă popularitate noilor guvernanți. Cum guvernul Groza era reprezentantul declarat al clasei muncitoare și al țărănimii, situația clasei burghezo-moșierești nu putea decât să se înrăutățească. Iar semnalele împotriva moșierilor și proprietarilor de pământ și fabrici au început să devină din ce în ce mai stridente, guvernul organizând o campanie de presă cu țintă precisă: discreditarea clasei proprietarilor de orice natură, a căror bogăție trebuia expropriată și împărțită clasei muncitoare și țărănimii.

În aceste condiții, o măsură de repartizare a pământurilor către alte categorii sociale, cum a fost reforma agrară din anul 1945 – a cărei necesitate istorică nu poate fi contestată – a fost pregătită printr-o violentă campanie de presă. Ziarele dirijate de Partidul Comunist („Scânteia” și „România Liberă”, în special) din anii 1944-1945 abundă de articole a căror vehemență nu își găsește acum decât o explicație istorică: opinia publică trebuia pregătită și incitată împotriva reprezentanților „burghezo-moșierimii”, care trebuiau închiși și eliminați din viața publică, iar averile lor confiscate și împărțite întregului popor. Lucru care s-a și întâmplat, o întreagă elită politică, militară, culturală și economică a României fiind exterminată în închisorile regimului comunist, doar în virtutea unei absurde „lupte de clasă”, al cărei rezultat final era construirea societății egalitariste de tip comunist. Modelul sovietic a fost urmat întocmai: toți miniștrii și demnitarii vechiului regim capitalist din România au fost încarcerați în închisorile de tristă amintire (Sighet, Jilava, Aiud, Gherla, Râmnicu Sărat, Pitești), o infimă parte dintre ei rezistând regimului carceral comunist.

Prima măsură pentru distrugerea elitei politice, economice, militare și culturale a vechii României a fost de natură punitivă: arestarea opozanților regimului comunist, de orice culoare politică ar fi fost, pe baza unor procese înscenate, care s-au finalizat prin condamnări la moarte,

închisoare pe viață sau timp de decenii. Motivele arestărilor erau din cele mai diverse: pretinse crime de război (procesul mareșalului Ion Antonescu și al membrilor guvernului său – mai 1946), sabotaje economice (procesul industriașilor Max Aușnit și Nicolae Malaxa – 1948), comploturi împotriva siguranței naționale și a regimului comunist (procesul membrilor Partidului Național Țărănesc, în frunte cu Iuliu Maniu), spionaj în favoarea unor puteri străine, opoziție față de colectivizarea agriculturii, rezistența armată în munți împotriva regimului (procesul generalului Nicolae Macici), activitatea politică din perioada interbelică (procesele tuturor miniștrilor și politicienilor dintre anii 1918-1944), naționalism declarat (procesul ziaristilor naționaliști, în frunte cu Pamfil Șeicaru, ori cazul Lucrețiu Pătrășcanu, de pildă), rezistență prin cultură (procesul Noica-Pillat).

O altă măsură luată împotriva reprezentanților burghezo-moșierimii a fost diminuarea bazei lor economice, prin reducerea suprafețelor tuturor moșiilor (în urma reformei agrare din 23 martie 1945) și apoi lichidarea tuturor averilor elitei aristocratice românești, prin exproprierea din martie 1949, când mii de moșii și conace au fost confiscate, iar proprietarii au fost alungați din case, forțați să se mute în domiciliu obligatoriu sau aruncați în închisori, unde și-au sfârșit viața.

Pentru a cunoaște exact dimensiunile acestor proprietăți funciare rurale ale mării aristocrații, în perioada 25-31 ianuarie 1948 noile autorități comuniste au organizat un recensământ al populației și al proprietăților agricole, recensământ pe care propaganda oficială l-a motivat prin necesitatea înfăptuirii unor „reforme” sociale în favoarea țărănimii și a clasei muncitoare¹. Propaganda noului regim nu i-a putut convinge pe țărani, mulți dintre ei dându-și seama că se pregătea confiscarea terenurilor agricole aparținând tuturor categoriilor sociale și înființarea cooperativelor agricole de producție după modelul colhozului sovietic. Reacțiile adverse din partea celor deposedați au început imediat, Inspectoratul General Administrativ Craiova semnalând că „odată cu primele măsuri de recensământ și înregistrarea pădurilor, făcute de organele silvice, s-a început un curent masiv de tăieri de lemne de teama de a nu li se lua pădurile”².

Primul exemplu notabil în domeniul expropriierilor a fost dat cu familia regală a României, imediat după abdicarea forțată a regelui Mihai

---

¹ Vezi, pe larg, Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României. Republica Populară Română 1948-1950: transformări instituționale*, București, 2005, p. 467-470.

² *Ibidem*, p. 469.

I, la 30 decembrie 1947, act consumat la palatul Elisabeta din București. La 27 mai 1948, prin Decretul nr. 38 al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, în temeiul Deciziei Consiliului de Miniștri nr. 778 din 22 mai 1948, „statul român este de drept reintegrat pe aceeași dată în deplină proprietate a tuturor bunurilor ce constituiau Domeniul Coroanei și a celor ce erau folosite sau administrate sub denumirea de Casa Regală, împreună cu întreg inventarul viu și mort”³. Articolul 2 al Decretului prevedea că „toate bunurile mobile și imobile, care la data de 6 martie 1945 se aflau în proprietatea fostului rege Mihai I ori a altor membri ai fostei familii regale, trec pe aceeași dată în proprietatea statului român. Orice acte de dispoziție sau de constituire de drepturi reale asupra acestor bunuri, intervenite după data de 6 martie 1945, sunt nule de drept”⁴.

După exproprierea bunurilor familiei regale a venit rândul proprietăților moșierimii române, operațiunea debutând printr-o acțiune de depistare a proprietarilor de terenuri agricole de 50 ha și mai mari existenți în țară. După prima etapă a naționalizării principalelor mijloace de producție prin decretul din 11 iunie 1948, Direcția Circulației Bunurilor Imobile Agricole și Deplasării Populației Rurale din Ministerul Agriculturii și Domeniilor a cerut – la 24 iunie 1948 – serviciilor agricole județene, prin ordinul circular confidențial nr. 617884, să-i trimită până la 5 iulie 1948 tabele nominale cu toți proprietarii de terenuri agricole cu exploatare de 50 ha sau mai mari de pe raza județului respectiv, cu indicarea pământurilor pe ramuri de folosință (arabil, fânețe, pășuni, livezi, grădini, orezării, bălți neproductive)⁵. Conform datelor centralizate, în noiembrie 1949, în România existau 7.703 proprietăți particulare de 50 ha și mai mari, cu un total de 1.013.461 ha, din care: 289.333 ha arabile, 107.128 ha fânețe, 71.509 ha pășuni, 5.964 ha vie, 8.886 ha livezi, 3.620 ha grădini, 468.622 ha păduri, 36.295 ha bălți și 22.104 ha neproductiv⁶.

După identificarea proprietăților rurale, Ministerul de Interne a emis ordinul telegrafic nr. 120.600 către Legiunile de jandarmi din țară prin care li se cerea să întocmească tabele cu moșierii, mării comercianți și speculanți și mării bogătași din raza lor de acțiune⁷. Au fost, astfel,

---

³ „Monitorul Oficial”, Partea I A, nr. 121, 27 mai 1948.

⁴ „Monitorul Oficial”, Partea I A, nr. 121, 27 mai 1948.

⁵ Dumitru Șandru, *Decretul 83/1949*, în „Arhivele Totalitarismului”, I, nr. 1/1993, p. 133.

⁶ *Ibidem*, p. 134.

⁷ Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 485.

identificați toți moșierii și proprietarii din mediul rural sau urban împotriva cărora s-au îndreptat măsurile punitive și de expropriere a averilor pe tot cuprinsul țării. „Planul de acțiune privind lichidarea proprietății moșierești” a fost tema preferată a discuțiilor din cadrul Secretariatului C.C. al P.M.R în două ședințe succesive din 15-17 și 21 februarie 1949. Cu acel prilej, Miron Constantinescu a dat tonul atacurilor împotriva marilor proprietari din țară și a reședințelor boierești, considerate cuiburi ale reacțiunii : „Dar să nu uităm că fiecare conac boieresc este un centru activ de dușmani, când în fiecare sâmbătă sau duminică se fac adunări la care vin oameni de la București și agenți anglo-americiani. De aceea, rolul lor politic și posibilitățile economice pe care le mai au ca avere mobilă: aur, bijuterii, covoare etc sunt însemnate”⁸.

Pentru preluarea proprietăților funciare rurale de 50 ha și a fermelor model care nu fuseseră expropriate prin reforma agrară din 1945, a fost emis Decretul nr. 83 din 3 martie 1949, publicat pe prima pagină în „România Liberă” sub titlul *Exploatarea agricolă moșierești și fermele model au trecut în proprietatea statului ca bunuri ale întregului popor*. Conform articolului 2 al Decretului, treceau în proprietatea statului „exploatarea agricolă moșierești care au făcut obiectul exproprierii potrivit legii nr. 187/1945 și fermele model constituite prin efectul aceleiași legi, cu întreg inventarul viu, mort și clădiri, aparținând sau afectate acestor exploatare, indiferent de locul unde se află”⁹.

În același scop al exproprierii tuturor moșierilor din țară – socotiți de propaganda oficială „dușmani de clasă” – a fost constituită la Ministerul Agriculturii o comisie de preluare a terenurilor, prezidată chiar de Vasile Vaida, ministrul Agriculturii, și compusă din câte un reprezentant al Partidului Muncitoresc Român, Confederației Generale a Muncii, Ministerului de Interne și Ministerului de Finanțe. În fiecare județ s-au constituit comisii județene – compuse din secretarul organizației județene P.M.R, delegatul sindicatului agricol, prefectul județului și directorul serviciului agricol județean – care aveau sarcina să coordoneze preluarea bunurilor ce intrau sub incidența decretului 83/1949. Exproprierea efectivă a tuturor moșierilor din țară a început în noaptea de 1 spre 2 martie 1949, după un scenariu bine pus la punct de către noile autorități comuniste. S-au dat dispoziții și instrucțiuni de aplicare a decretului de expropriere care au mers până la detaliu: de pildă, moșierii

⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fond CC al PCR. – Cancelarie, dosar 15/1949, *apud* Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 486.

⁹ „România Liberă” din 3 martie 1949.

expropriati și alungați din casele lor puteau să își ia la plecare în domiciliu obligatoriu doar bunuri de uz personal și casnic (îmbrăcăminte, încălțăminte, lenjerie de corp și pat). Dispozițiile diabolice ale comuniștilor au mers până acolo încât fiecărui membru de familie expropriată îi era alocat un anumit număr de lucruri personale pe care și le putea lua în pribegie: cinci cămăși, cinci indispensabili, trei pijamale, trei rânduri de haine și două perechi de încălțăminte¹⁰.

Mărturiile celor care au fost expropriati și alungați din casele lor în acel martie cumplit sunt zguduitoare. Redăm pe larg mărturia lui Christo Stergiopol, administratorul moșiei de la Ivești (județul Tecuci) a Elenei Grigorescu, soția generalului Eremia Grigorescu: „În ziua de 2 martie 1949, pe la orele 3.30 dimineața, am fost deșteptat de primarul comunei Ivești, venit la sediul administrației moșiei unde locuiam și eu, însoțit de încă trei civili de la P.M.R. Tecuci și un milițian, care mi-au pus în vedere să predau imediat întreaga administrație, inventarul mobil și imobil, produse, animale etc., și că eu urmează să părăsesc administrația, locuința și localitatea, lucru pe care l-am făcut, oprindu-mi-se și tot inventarul meu propriu, compus din mobilier casnic, îmbrăcăminte ale mele și ale familiei mele, alimente, diferite produse agricole și animale etc., aparținând mie personal, nepermițându-mi-se a lua cu mine – în scurtul timp de 15 minute ce mi s-a acordat – decât o mică valiză cu puține obiecte și cu una cuvertură și m-au transportat la o stație C.F.R., spre îmbarcare în tren. M-am supus, am predat cheile de la administrație, le-am atras însă atenția că la locuința moșiei, pe care o administrez, locuiesc și eu și unde am inventarul meu și al familiei mele, dar nu au ținut cont de acest protest, spunându-mi că se va inventaria și păstra totul intact”¹¹. Toate demersurile sale de a-și recupera bunurile personale au rămas fără nici un rezultat.

Aceeași situație s-a întâmplat și la conacul familiei Manoliu-Tețcanu din comuna Zvoriștea (județul Botoșani), proprietarului Grigore Manoliu-Tețcanu nepermițându-i-se nici măcar să își ia lucrurile personale și obiectele de strictă necesitate – „astfel că am rămas gol, fără îmbrăcăminte, fără plapumă, fără saltea, pernă și celelalte necesare. Intervenind chiar atunci printr-o cerere la Prefectura Dorohoi, mi s-a comunicat că probabil se va întruni o comisie care va restitui aceste lucruri”¹². Adresându-se direct ministrului Agriculturii pentru a-și

---

¹⁰ Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 493.

¹¹ ANIC, fond Ministerul Agriculturii și Domeniilor, Reforma Agrară 1945 – Centrala, dosar nr. 20/1949, f. 35, *apud* Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 492.

¹² *Ibidem*, f. 27, *apud* Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 493-494.

recupera bunurile personale de strictă necesitate („un palton blană, două costume haine, două perechi pantofi, trei cămăși de zi, trei cămăși de noapte, trei chiloți, patru cravate, șase perechi ciorapi, o plapumă, o pernă, o saltea cu cearșafurile lor, de asemenea actele personale ale mele ce am avut în sertarul biroului, împreună cu un ac de cravată”), Grigore Manoliu-Tețcanu a primit următorul răspuns: „Cererea este tardivă, bunurile rămân preluate, fiind în prezent repartizate conform circularei nr. 566.515 din 11 octombrie 1949”.

După expropriere, bunurile inventariate din fostele reședințe boierești au fost repartizate conform circularei din 4 mai 1949 a Ministerului Agriculturii: bunurile cu caracter agricol au fost predate Gospodăriilor Agricole de Stat, pe bază de proces verbal; diferite bunuri de patrimoniu, ca piese de mobilier, instrumente muzicale, tablouri covoare, lucrări de artă decorativă care se aflau în conacele sigilate sau la reședința de județ trebuiau preluate de Comitetul Provizoriu al județului respectiv și repartizate unor instituții locale (școli, primării, biblioteci) sau culturale (muzee), cu înștiințarea Ministerului Artelor, în timp ce aurul, argintăria, pietrele prețioase și banii expropriaților au fost predate Băncii de Stat a Republicii Populare Române. La Ministerul Artelor s-a constituit un depozit de obiecte de patrimoniu (pictură, sculptură, artă decorativă), cele mai valoroase lucrări de artă fiind predate Pinacotecii Naționale a Muzeului de Artă al R.P.R., deschis în 1950: 153 lucrări de pictură, 52 lucrări de sculptură¹³.

Și pentru reședințele familiei regale române (Castelele Peleş, Pelișor și Foișor din Sinaia, castelul Bran, palatele Cotroceni, Regal, Kisseleff și Elisabeta din București, palatul din Mamaia, castelul de la Săvârșin, palatul din Curtea de Argeș, conacul din Copăceni, castelele de vânătoare din Lăpușna și de la Poiana Ițcani etc) s-a constituit o comisie de inventariere a bunurilor culturale și operelor de artă găsite în aceste palate, comisie prezidată de academicianul George Oprescu, dar cu toate acestea multe dintre valorile de patrimoniu au fost distruse sau înstrăinate cu bună știință. Exemplele în acest sens sunt grăitoare și dureroase.

După realizarea inventarului bunurilor din fostele reședințe boierești, Secretariatul C.C. al P.M.R. a discutat – în ședința din 18 octombrie 1949 – repartizarea conacelor expropriate către diferite ministere și instituții. Astfel, Ministerului Agriculturii i-au fost repartizate circa 5.000 de conace și clădiri, care au fost transformate în sedii ale

---

¹³ Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 495.

Gospodăriilor Agricole de Stat și ale Gospodăriilor Agricole Colective. Restul de 1.317 conace care nu au fost afectate Gospodăriilor Agricole au fost repartizate astfel: Comiteturilor Provizorii (377 clădiri), cămine culturale (132 conace), școli (86), grădinițe și creșe (50), maternități (20), dispensare umane și veterinare (90), case de odihnă (31), spitale și sanatorii T.B.C. (33), sedii pentru instituții și organizații de masă (320), diverse (178)¹⁴. În urma decretului nr. 83 din martie 1949 în România au fost expropriate 6.675 moșii cu un total de 464.142, 29 ha teren, din care 251.065,42 ha teren arabil, 114.752,17 ha pădure și 98.324,7 ha pășuni, fânețe, vii, livezi, orezării și bălți¹⁵.

Cu toate aceste măsuri de expropriere silită, unii dintre reprezentanții aristocrației române – care aveau în proprietate clădiri cu valoare de monument istoric – au încercat o iluzorie opoziție față de aceste abuzuri ale regimului comunist. Argumentele lor de natură istorică, sentimentală sau juridică nu au reușit să convingă pe reprezentanții noilor autorități că măsura aberantă a exproprierii unor asemenea monumente istorice și schimbarea violentă a regimului de proprietate va duce, inevitabil, la devastarea și distrugerea acestor reședințe și a bunurilor culturale de valoare inestimabilă pe care acestea le adăposteau.

Anii 1945-1950 au reprezentat, din acest punct de vedere, cântecul de lebadă al luptei aristocrației române pentru salvarea proprietăților și reședințelor declarate monumente istorice, care reprezentau o parte din trecutul nostru istoric prin comorile pe care le dețineau și prin semnificația aparte a istoriei lor. Vocile disperate ale proprietarilor și argumentele aduse în sprijinirea cauzei lor nu au găsit nici un ecou la noii guvernanți, care reprezentau – declarat – clasa muncitoare în alianță cu țărâtimea. Era clar, deci, că cele două categorii sociale – aristocrația și clasa muncitoare instigată de comuniști – nu mai puteau conviețui în tânărul stat român de factură comunistă, al cărui model era Uniunea Sovietică.

Notăm aici totuși o diferență semnificativă între cele două modele de state comuniste: în timp ce Iosif Visarionovici Stalin a ordonat, după terminarea războiului, refacerea fostelor palate și reședințe ale țarilor, care fuseseră distruse în timpul bombardamentelor germane (Petropavlovsk, Petrodvoreț etc) – tocmai pentru că noul „țar” sovietic vedea în reședințele

---

¹⁴ ANIC, fond Ministerul Agriculturii și Domeniilor, Reforma Agrară 1945 – Centrala, dosar nr. 48/1945-1949, f. 3-4, apud Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 497-498.

¹⁵ Vezi tabelul pentru cele 58 de județe la Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 507-508.

Romanovilor un simbol al Rusiei eterne – în cazul României s-a întâmplat întocmai invers. Din ordinul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și al lui Petru Groza, toate reședințele regale, boierești sau nobiliare au fost naționalizate, iar bunurile pe care acestea le păstrau au fost fie distruse, furate, repartizate noilor autorități ale statului comunist sau risipite aiurea.

Eforturile unor membri ai aristocrației române de a-și salva reședințele din fața distrugerilor dictate de comuniști nu au avut, din păcate, rezultatul scontat. O parte dintre aceste documente ale disperării s-au păstrat în Arhiva Comisiunii Monumentelor Istorice și stau mărturie pentru lupta dusă de proprietarii acestor reședințe cu autoritățile comuniste în anii 1945-1950. Fără nici un rezultat, din păcate, devreme ce toate aceste castele, palate și conace din România au devenit sedii ale noilor Cooperative Agricole de Producție, Intreprinderi Agricole de Stat, Gospodării Agricole de Stat, spitale de toate categoriile (mai ales de neuropsihiatrie și handicapați, ori sanatorii TBC), sedii ale unor instituții de stat (școli, primării, biblioteci, muzee în cel mai fericit caz).

***

Aproximativ același scenariu distructiv s-a aplicat și în cazul unei reședințe boierești din apropierea Bucureștiului: conacul Ghica-Cantacuzino din Ciocănești (județul Dâmbovița). Conacul din Ciocănești – datând din veacul al XVII-lea – a fost reconstruit în primele decenii ale secolului al XIX-lea de către aga Constantin Crețulescu (1796-1871) și soția sa Zoe Filipescu. Ulterior, prin căsătoria uneia dintre fiicele lor, Eliza (m. 1899), cu Vladimir M. Ghica (1832-1915), conacul este transformat de acesta, care construiește și atenansele. Neavând urmași, Vladimir Ghica o adoptă pe nepoata soției sale, Alexandrina (Didina) Palladi (1881 - noiembrie 1944, căsătorită cu Grigore Gh. Cantacuzino), fiica Alexandrinei Crețulescu (1845-1881) și a lui Teodor Palladi (1847-1917), președinta „Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române”, căreia îi va lăsa moștenire domeniul de la Ciocănești. Ultimii proprietari ai conacului din Ciocănești au fost fiul Alexandrinei Cantacuzino, Gheorghe Gr. Cantacuzino (1900-1977), și nepoata sa, Elena Cantacuzino. Din păcate, conacul a fost demolat după 1950.

Prima informare privind starea conacului din Ciocănești pe care proprietarii – Elena și Gheorghe Cantacuzino – au făcut-o către Comisiunea Monumentelor Istorice datează din 6 aprilie 1948, când s-a cerut clasarea ca monument istoric a întregului ansamblu. După ce atrăgeau atenția asupra valorii istorice, artistice și silvice a conacului și parcului (în suprafață de 20 ha) din Ciocănești, Elena și Gheorghe

Cantacuzino descria astfel monumentul ai căror proprietari erau: „Clădirea se compune dintr-un corp principal, în care fundațiunile cât și pivnița boltită și parterul au ziduri din cărămidă, având o grosime de circa 0,60-1 m. Deasupra acestora se ridică un prim etaj, cuprinzând săli și camere cuprinzătoare (sic!) de tablouri și obiecte de artă. Aceste porțiuni de clădire sunt cele mai vechi și datează, pe semne, unele de la sfârșitul veacului al XVI-lea (epoca lui Mihai Viteazul), iar restul din veacurile XVII și XVIII. În cursul veacului al XIX-lea, au fost adăugate două turlă pătrate de dimensiuni destul de mari, care se înalță pe desupra corpului principal din clădire, formând etajul II”¹⁶.

Conacul fusese inițial reședința boierilor Crețulești, a căror moșie cuprindea și satele Crețulești, Crevedia și Tărtășești. În satul Rebegești se mai păstrează încă frumoasa biserică pe care a ctitorit-o familia Crețulescu, lăcaș de cult care fusese declarat monument istoric, care „cuprindea picturi murale însemnate și pentru care familia Crețulescu și Comisiunea Monumentelor Istorice, încă din anii precedenți, au cheltuit sume considerabile pentru a o înalța pe o fundațiune de beton și pământ, astfel ca să fie ferită de inundațiuni primăvăratice ale pâraului vecin Colentina”¹⁷.

De o deosebită valoare era parcul conacului din Ciocănești, în suprafață de 20 de hectare, care cuprindea specii de arbori și arbuști (stejar pedunculat, ulm, frasin, molift, pin, salcâm), rămășițe ale unei păduri mult mai întinse în veacurile trecute. Delegat la 14 iulie 1945 (cu trei ani înainte de naționalizarea domeniului!) să cerceteze parcul din Ciocănești, inginerul silvic Ștefan Sprangate constata următoarele: “Arboretul este alcătuit din semințe și din lăstărași de ulm, frasin, stejar, măliniș, salmă moale, soc. În parcul aflător în com. Ciocănești se mai găsesc și plante exotice aduse de mana omului, ca palmieri, ficuși, agave etc. Vârsta arboretului instalat pe cale naturală trece de 100 ani, iar unii stejari ating o vârstă de circa 200-250 ani. Dimensiunile arborilor forestieri de mai sus variază între 0.15 cm - 1 000 cm, iar înălțimile medii sunt de 15-22 m”¹⁸. Întrucât prin dispozițiile decretului regal nr. 1113/1945 orice categorie de păduri precum și toate perdelele, pâlcurile de arbori, zăvoiașe, plantațiuni, zone păduroase situate în cuprinsul județului Ilfov erau decretate ca fiind

---

¹⁶ Arhiva Comisiunii Monumentelor Istorice (ACMI), dosar nr. 1018/1948-1952 (castelul și parcul Cantacuzino), f. 19.

¹⁷ Ibidem, f. 19.

¹⁸ Ibidem, dosar nr. 1018/1948-1952, f. 20 .

păduri de protecție necesare apărării naționale, parcul de la Ciocănești avea toate caracteristicile pentru a fi declarat monument istoric.

Pentru a cerceta acest monument istoric, Comisiunea Monumentelor Istorice l-a delegat pe arhitectul V. Moiescu să facă o deplasare la Ciocănești, în 8 aprilie 1948. Acesta constata în referatul său că „construcția pivnițelor prezintă foarte mult interes arhitectural, ca tehnică și arhitectură, și se pot plasa la începutul secolului al XVII-lea, având multă asemănare cu pivnițele de la Mislea-Prahova”¹⁹. Arhitectura parterului clădirii era importantă prin masivitatea zidurilor (0.90-1.10 m) și prin distribuția camerelor, arhitectul Moiescu datându-l în secolul al XVIII-lea. Etajele I și II ale conacului erau mai noi și datau de la începutul veacului al XIX-lea.

La aceasta se adăuga și valoarea istorică a conacului din Ciocănești, care s-a aflat în posesia unor foarte importante familii boierești. Soția lui Mihai Viteazul, Doamna Stanca, descindea din familia Crețulescu, ctitorii conacului. În parcul conacului se păstra un stejar sub care – conform tradiției – ar fi dormit însuși Mihai Viteazul. În prima jumătate a veacului al XIX-lea aici a locuit banul Mihai Ghica, fratele domnitorului Alexandru Ghica, care venea des la Ciocănești, înainte de a-și construi palatul de la Pașcani-Căciulați²⁰. După moartea banului Mihai Ghica, conacul din Ciocănești a fost locuit de fiul său, Vladimir Ghica, împreună cu soția sa Eliza, aceștia lăsând prin testament moștenire conacul nepoatei lor Alexandrina Palladi, căsătorită cu Grigore Cantacuzino. Din aceste motive Emanoil Slătineanu, tutorele Elenei Cantacuzino, și Gheorghe Cantacuzino considerau că “acel castel și parc, prin caracteristicile monumentale și silvice, cât și prin legătura lor indisolubilă cu istoria Țării Românești, întrunesc condițiunile pentru a fi declarate monumente istorice și a fi ocrotite ca atare, în conformitate cu dispozițiile legale”²¹.

În opinia arhitectului V. Moiescu, conacul din Ciocănești era un „important muzeu, cuprinzând lucruri, mobilier, obiecte de artă, tablouri din școala apuseană și de pictori români ca Theodor Aman și alții. Mobilierul este de diverse stiluri, datând din secolul al XVIII-lea. Se mai poate vedea o bogată colecție de vase, porțelanuri și bronzuri chinezești de mare importanță, precum și cărți din secolul al XVIII-lea”²². În aceste

---

¹⁹ Ibidem, f. 21.

²⁰ Ibidem, dosar nr. 1018/1948-1952, f. 19 v.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem, f. 21.

condiții, concluzia arhitectului V. Moisescu nu putea fi decât una singură: „castelul și parcul prezintă caracteristicile unui monument istoric și sunt de părere să binevoiați a dispune clasarea castelului și a parcului ca monument istoric, iar obiectele de artă sunt de părere să fie ocrotite ca fiind colecțiuni de interes public”. Aceeași opinie a avut-o și arhitectul Horia Teodoru, pentru care „colecțiile, foarte bogate, din tot cuprinsul clădirii constituie un ansamblu interesant și caracteristic pentru epoca la care au fost strânse, începutul secolului al XIX-lea. Sunt de părere să se prezinte Comisiunii propunerea de a se clasa atât monumentul cât și colecțiile”²³.

Analizând toate aceste argumente, Comisiunea Monumentelor Istorice a hotărât – în ședința din 15 aprilie 1948, prezidată de Constantin Daicoviciu, la care au participat preotul Nicolae Popescu, preotul Gala Galaction, arhitectul Grigore Ionescu, arheologul Ion Nestor, arhitectul Richard Bordenache, istoricul de artă George Oprescu, istoricul Aurelian Sacerdoțeanu și Victor Brătulescu, secretarul C.M.I. – clasarea ca monument istoric a conacului și parcului (în suprafață de 20 ha) Cantacuzino din Ciocănești²⁴. Conacul din Ciocănești a fost clasat ca monument istoric prin decretul nr. 1005 din 28 mai 1948 al Înalțului Prezidiu al R.P.R., publicat în Monitorul Oficial nr. 132 din 5 iunie 1948 la cererea Ministerului Artelor²⁵. Pentru a da o întrebuintare utilă și a salva de la distrugere conacul Cantacuzino, Comisiunea Monumentelor Istorice era de părere că „imobilul poate fi folosit drept cămin de odihnă pentru scriitori, artiști etc., iar obiectele din imobil ca obiecte de muzeu, în care situațiune urmează a se numi un paznic iar colecțiile să fie clasate prin Consiliul Superior al Muzeelor”²⁶.

Pentru a salva o parte din obiectele de artă existente în conacul din Ciocănești, Comisiunea Monumentelor Istorice a hotărât – în ședințele din 15 aprilie și 27 mai 1948 – să supună discuției Consiliului Superior al Muzeelor din cadrul Ministerului Artelor și Informațiilor inventarierea obiectelor aflate în conacul Cantacuzino²⁷. În vederea realizării inventarierii bunurilor de patrimoniu aparținând familiei Cantacuzino, la 17 iunie 1948 Comisiunea Monumentelor Istorice, condusă de Constantin Daicoviciu, a hotărât „ca un colectiv de studenți de la Secția

---

²³ Ibidem, f. 21 (rezoluție a arhitectului Horia Teodoru).

²⁴ Ibidem, dosar nr. 1018/1948-1952, f. 22, 23.

²⁵ Ibidem, f. 11, 12.

²⁶ Ibidem, f. 22.

²⁷ Ibidem, f. 15.

muzeografică, sub conducerea d-lui prof. G. Oprescu, să inventarieze colecțiile aflate în casa Cantacuzino”²⁸.

Această inventariere a pieselor de patrimoniu se impunea cu atât mai mult cu cât – prin adresa nr. 338 din 21 aprilie 1948 – Comisiunea Monumentelor Istorice solicitase Direcției Contenciosului din Ministerul Artelor și Informațiilor „clasarea ca monument istoric a casei și parcului din com. Ciocănești-Ilfov, cum și clasarea, prin Consiliul Superior al Muzeelor, a colecțiilor din casa amintită”²⁹. Pentru inventarierea bunurilor de patrimoniu din conacul de la Ciocănești au fost delegați George Oprescu, Teodora Voinescu, C. Ioanid, Eleonora Costescu, C. Nicolau, P. Codiță, S. Erea și V. Varga, în urma aprobării date de Comisiunea Monumentelor Istorice în ședința din 8 iulie 1948³⁰.

Toate aceste precauții și măsuri nu au ajutat cu nimic conacul din Ciocănești, în ziua de 26 septembrie 1948 sindicatul salariaților din comună – având plenară sindicală în localitatea Buftea – a trimis către Postul de jandarmi Ciocănești o adresă (semnată de A. Dascălu, primarul comunei) prin care solicitau „să se scoată de pe frontonul fațadei castelului Ciocănești stema veche, aflătoare pe acesta de peste 150 de ani”³¹. Această cerere – scria Elena Cantacuzino, proprietara conacului – „violetă în mod flagrant dispozițiile cuprinse în legea privind conservarea și ocrotirea monumentelor istorice ale României”. Stema de pe frontonul conacului din Ciocănești care îi irita pe reprezentanții noilor autorități comuniste reprezenta blazonul Ghiculeștilor și împodoba clădirea încă de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, când „prin căsătorie, acea proprietate a trecut din neamul Crețuleștilor la neamul Ghiculeștilor, intrând în posesiunea banului Mihail Ghica”³². Mai mult, blazonul familiei Ghica avea, între elementele componente, mai multe spice de grâu “care sunt specifice și care nu se pot asemăna sau confunda cu stema țării din epoca regalității și nici cu alte steme”.

Gestul sindicaliştilor indignați care solicitau demontarea blazonului familiei Ghica de pe frontispiciul conacului din Ciocănești era calificat de Elena Cantacuzino ca fiind „un atentat contra patrimoniului artistic și istoric al țării”. De aceea, proprietara vechii reședințe a Ghiculeștilor și Cantacuzinilor solicita Comisiunii Monumentelor Istorice

---

²⁸ Ibidem, f. 14.

²⁹ Ibidem, dosar nr. 1018/1948-1952, f. 15,16.

³⁰ Ibidem, f. 8.

³¹ Ibidem, f. 1, 3.

³² Ibidem, f. 1.

să binevoiască de urgență a trimite o adresă către Primăria comunei Ciocănești, Postul de jandarmi local și Prefectura județului Ilfov “arătând că stema Ghiculeștilor aflătoare pe frontonul castelului Ciocănești este un element istoric și ornamental al acestei clădiri, pe care există de 150 de ani, că această stemă are elemente specifice constitutive care o deosebesc de alte steme cu care nu poate fi confundată și totodată vă rog să atrageți atențiunea acelor autorități că nici o atingere sau modificare nu poate fi adusă la castelul Ciocănești, monument istoric, fără știrea și autorizația Comisiei Monumentelor Istorice”³³.

Reclamația Elenei Cantacuzino a determinat Comisiunea Monumentelor Istorice să solicite Confederației Generale a Muncii, în 11 octombrie 1948, să intervină pe lângă Sindicatul Salariaților Publici din Buftea „arătând că stema nu amintește fosta dinastie ci un trecut mai îndepărtat; ea face parte din patrimoniul artistic și istoric al poporului român și o îndepărtare a acestei steme ar știrbi caracterul artistic al fațadei acestei case declarate monument istoric”³⁴.

Aceste demersuri nu au avut nici un rezultat, în luna septembrie 1948 locuitorii comunei Ciocănești continuând să devasteze parcul, să forțeze ușile conacului, să distrugă gardul de incintă, să taie arborii seculari din parc, cu acceptul primarului și sub pretextul „aprovizionării cu lemne a instituțiilor și autorității”³⁵. Indignat de cele întâmplate, Emanuel Slătineanu solicita în numele Elenei Cantacuzino să se intervină la Ministerul Silviculturii pentru „acceptarea acestor arborete de la regimul obișnuit ce a fost impus sau se va impune în viitor masivelor păduroase obișnuite”³⁶. În răspunsul adresat Ministerului Silviculturii arhitectul Horia Teodoru explica noilor autorități că “acești arbori, din care unii sunt de mai multe ori centenari, au adeseori o însemnătate istorică și artistică și alcătuiesc o înfrumusețare a acelor parcuri sau terenuri. Acești arbori care sunt adevărate monumente ale naturii nu pot fi supuși unei exploatări în scop de a furniza produse lemnoase piețelor și autorităților apropiate, deoarece exploatarea lor ar dăuna patrimoniului artistic și monumental al țării”³⁷.

Conacul Cantacuzino din Ciocănești a fost naționalizat în martie 1949 împreună cu celelalte domenii rezidențiale rurale din țară, după care

---

³³ Ibidem, dosar nr. 1018/1948-1952, f. 1.

³⁴ Ibidem, f. 2.

³⁵ Ibidem, dosar nr. 1018/1948-1952, f. 5, 6.

³⁶ Ibidem, f. 6 v.

³⁷ Ibidem, f. 7.

a urmat devalizarea tuturor bogățiilor sale interioare. Pictorul și academicianul Lucian Grigorescu semnala, în decembrie 1951, Serviciului Muzee și Monumente din Ministerul Artelor și Informațiilor faptul că conacul Cantacuzinilor din Ciocănești „a fost golit de mobilier și obiectele de artă ce se găseau acolo”³⁸. Orice intervenții ale Serviciului Muzee și Monumente pe lângă autoritățile locale din Ciocănești pentru a afla „de cine au fost ridicate mobilierul și obiectele de artă și unde se găsesec” au rămas fără răspuns. În anii care au urmat conacul Cantacuzino din Ciocănești a fost devastat de localnici, astfel că din vechea reședință boierească nu au mai rămas astăzi decât amintirile doamnei Ioana Cantacuzino (sora Elenei Cantacuzino) și câteva fotografii adunate într-un album de epocă, drept mărturie a unui trecut aristocratic glorios.

Alte trei conace ale familiei Cantacuzino – situate toate în județul Prahova, la Florești, Călinești și Filipeștii de Târg – au făcut obiectul unor intervenții ale familiilor proprietare pe lângă Ministerul Artelor și Informațiilor și Comisiunea Monumentelor Istorice pentru a fi clasate ca monumente istorice și a fi astfel salvate de ingerințele autorităților locale hotărâte să le exproprieze și să îi înlăture pe proprietarii de drept.

Palatul Cantacuzino din Florești (județul Prahova) – cunoscut și sub numele de „Micul Trianon” – a fost construit între anii 1911-1913, de către Gheorghe (George) Grigore Cantacuzino (22 septembrie 1832-23 martie 1913), supranumit Nababul, datorită uriașei sale averi. Planurile clădirii aparțin arhitectului Ion D. Berindei, iar parcul palatului a fost amenajat de arhitectul peisagist francez Pinard³⁹. Realizat de meșteri francezi în stil eclectic francez, dominante fiind elementele neoroccoco și neoclasiche, palatul Cantacuzino din Florești impresionează și astăzi, deși este complet ruinat, prin splendida sa arhitectură, prin bogăția și frumusețea desăvârșită a decorațiilor sale exterioare (capitele compozite și zoomorfe, mascheroane, ancadramente, efigii și blazoane), precum și prin imensele coloane ce-i ritmează fațada spre parc⁴⁰.

Ultima proprietară a palatului din Florești a fost nepoata Nababului, Alice M. Sturdza-Cantacuzino (30 mai 1899 - 21 ianuarie

³⁸ Ibidem, f. 24; vezi și Ioan Opreș, *Monumentele istorice din România (1850-1950)*, p. 568-569.

³⁹ Vezi, pe larg, Narcis Dorin Ion, *Castele, palate și conace din România*, vol. I, București, 2001, p. 267-276.

⁴⁰ Vezi și analiza succintă a arhitectului Călin Hoinărescu, în studiul *Ctitoriile cantacuzine din Prahova – premisă fundamentală a arhitecturii brâncovenești*, în „Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă”, anul XVI, nr. 1, 1985, p. 69.

1979), care s-a adresat – la 31 iulie 1945 – președintelui Comisiunii Monumentelor Istorice cu rugămintea „de a dispune ca acest conac a găzduit în numeroase rânduri pe regele Carol I, încă din timpul cât era domnitor, precum și pe suveranii ce i-au urmat și suverani străini, cu prilejul trecerii lor prin țară”⁴¹. Analizând solicitarea proprietarei domeniului de la Florești, arhitectul Ștefan Balș opina că „clădirile nu prezintă interes. Casa cea mare este o replică a palatului Micul Trianon. Parcul din jurul clădirilor este un prea frumos exemplar de grădină cu copaci bătrâni și, ca atare, ar trebui ferit de orice stricăciuni. Sunt de părere să se aprobe cererea, întrucât această așezare prezintă un oarecare interes istoric, în afară de frumusețea parcului, prin dese vizite făcute de ultimii regi ai țării”⁴².

Problema clasării parcului și conacului din Florești a fost analizată în ședința Comisiunii Monumentelor Istorice din 4 august 1945, în prezența președintelui Alexandru Lapedatu, a arhitectului Petre Antonescu, a istoricilor de artă I. D. Ștefănescu și George Oprescu, a lui Teofil Sauciu-Săveanu și a secretarului Victor Brătulescu⁴³. Rezoluția Comisiunii a fost următoarea: „se clasează ca monument istoric conacul și parcul moșiei Florești, jud. Prahova, vizitat des de ultimii regi ai țării, deoarece în conformitate cu art. 3 din Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice prezintă interes artistic și istoric”⁴⁴. Hotărârea Comisiunii Monumentelor Istorice a fost aprobată prin decretul regal nr. 553 din 19 februarie 1946, semnat de regele Mihai I și de ministrul Artelor, Mihai Ralea, și publicat în Monitorul Oficial nr. 49 din 27 februarie 1946⁴⁵.

A doua componentă a domeniului rezidențial din Florești este biserica cu dublul hram „Sfânta Treime și Nașterea Maicii Domnului”, construită între anii 1826-1830 de vornicul Grigore Cantacuzino (1800 - 18 mai 1849)⁴⁶. Biserica a fost refăcută și sfințită la 26 martie 1887⁴⁷ de Luxița Kretzulescu (1813-1894), care a comandat pictorului Gheorghe

---

⁴¹ ACMI., dosar nr. 1626/1921-1946 (conacul și biserica din Florești), f. 11.

⁴² Ibidem, dosar nr. 1626/1921-1946, f. 11.

⁴³ Ibidem, f. 13.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem, f. 4-5; vezi și Ioan Opreș, *op. cit.*, (1850-1950), p. 569.

⁴⁶ Ibidem, f. 2 (chestionar privind biserica din Florești).

⁴⁷ Ibidem (cf. pisaniei de deasupra ușii de intrare).

Tatarescu refacerea picturii (1876)⁴⁸. Lângă această biserică se afla în anul 1921 mormântul Irinei N. Ghica, născută Cantacuzino (20 august 1869-21 iulie 1906), cu următorul epitaf: „Durerea noastră este nesfârșită. Căci inima ta era înaltă și iubirea noastră nemărginită” și un citat din Evanghelia lui Ioan (XIV.2): „În casa părintelui meu sunt multe locuri, eu merg să vă găsesc vouă loc”⁴⁹. După strămutarea la Ghergani a sarcofagului Irinei N. Ghica-Cantacuzino, lângă biserica din Florești se mai păstrează doar lespedeza funerară a ultimilor doi copii ai lui George Grigore Cantacuzino, Drăghici și Ștefan Cantacuzino – „doi îngerași chemați în sânul Domnului ambii în ziua de 16 septembrie anul 1884, în etate de cinci și patru ani”⁵⁰.

În celelalte clădiri ale domeniului din Florești – construite între anii 1840-1842 de către vornicul Grigore Cantacuzino și soția sa Luxița Kretzulescu⁵¹ – funcționează încă un Sanatoriu TBC. Deși a fost clasat ca monument istoric, după 1949 palatul din Florești a fost devastat și utilizat la realizarea a numeroase filme, ceea ce a dus la degradarea avansată a clădirii.

În imediata apropiere a palatului din Florești se află o altă reședință a familiei Cantacuzino: conacul Mavros-Cantacuzino din Călinești⁵², care a fost construit în stil neoclasic, între anii 1821-1825, de către Nicolae Mavros (9 martie 1786 - 23 martie 1869), inspector general al carantinilor de pe Dunăre în timpul administrației generalului conte Pavel Kisseleff⁵³. Intrarea în conac este marcată de patru coloane ce susțin un antablament neoclasic. Conacul – construit pe două niveluri (demisol parțial și parter) – este flancat de două corpuri de clădiri-anexe ce alcătuiesc o curte interioară, care are în mijloc un havuz central. În anul 1845, prin căsătoria fiicei lui Mavros, Maria (25 martie 1828 - 28 noiembrie 1902), cu Ioan Cantacuzino-Măgureanu (23 ianuarie 1823 - 27

---

⁴⁸ Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I – Țara Românească (Muntenia, Oltenia, Dobrogea)*, editată de Mitropolia Olteniei, 1970, vol. 1, p. 307.

⁴⁹ ACMI, dosar nr. 1626/1921-1946, f. 2 v. În perioada interbelică, sarcofagul Irinei N. Ghica a fost strămutat lângă capela lui Ion Ghica din Ghergani (județul Dâmbovița).

⁵⁰ Cf. inscripției de pe piatra funerară.

⁵¹ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 307.

⁵² Sat în comuna Florești, județul Prahova.

⁵³ Vezi, pe larg, Narcis Dorin Ion, *op. cit.*, vol. I, București, 2001, p. 316-323.

ianuarie 1882)⁵⁴, conacul din Călinești a trecut în proprietatea Cantacuzinilor. În parcul ce înconjoară conacul se află mormintelor foștilor proprietari ai moșiei: Nicolae Mavros, Maria și Ioan Cantacuzino, Maria (28 iunie 1848-11 aprilie 1892) și Mihail C. Soutzo (1841-1933). În acest conac s-a născut savantul Ioan Cantacuzino, întemeitorul bacteriologiei românești.

De teamă că exproprierile impuse prin reforma agrară din anul 1945 ar putea duce la devastarea conacului din Călinești și risipirea colecțiilor de aici, dr. Alexandru I. Cantacuzino – unul din cei doi fii ai doctorului Ioan I. Cantacuzino – s-a adresat Comisiunii Monumentelor Istorice, la 20 aprilie 1945, solicitând în numele fratelui său, ing. Ion I. Cantacuzino, „să se claseze ca monument istoric conacul din Călinești, jud. Prahova, conac care este astăzi proprietatea fratelui meu”⁵⁵.

Între argumentele aduse în favoarea clasării ca monument istoric, dr. Alex. I. Cantacuzino consemna valoarea istorică și memorială a conacului din Călinești: „Pe lângă interesul ce îl prezintă în sine această clădire, trebuie să amintesc că de acest conac se leagă amintirea unor fapte și prezența unor bărbați care au contat în istoria țării noastre în cursul veacului trecut. În jurul lui Nicolae Mavro, secretar al comisiei ce a alcătuit Regulamentul Organic, mai târziu inspector general al carantinelor și unul din primii făuritori ai organizației noastre sanitare, arheolog și fondator al Muzeului de Antichități, se întâlneau aci prieteni ca C. Bolliac sau rude ca Ion Ghica, Dim. Sturdza, P.P. Carp, numismatul Mihail Suțu și alții. Aci au fost semnate acte referitoare la Regulamentul Organic. În 1866, Carol I, însoțit de Dim. A. Sturdza, poposește la Călinești, în cursul primei călătorii făcute de principe în jud. Prahova și care a luat sfârșit printr-o excursie la Mănăstirea Sinaia”⁵⁶. Demersul doctorului Alex. I. Cantacuzino către Comisiunea Monumentelor Istorice era determinat de convingerea că „clasarea acestui conac ca monument istoric l-ar feri de degradările sau ruina totală care a lovit mai multe vechi așezări din această regiune”.

Comisiunea Monumentelor Istorice a aprobat – în ședința din 27 aprilie 1945 – clasarea ca monumente istorice a parcului și conacului

---

⁵⁴ Cf. inscripțiilor de pe pietrele funerare ale familiei Cantacuzino din parcul de la Călinești.

⁵⁵ ACMI, dosar nr. 894/1921-1949 (conacul și parcul Cantacuzino din Călinești-Prahova), f. 49.

⁵⁶ Ibidem, dosar nr. 894/1921-1949, f. 48.

Cantacuzino din Călinești⁵⁷, acest fapt fiind consfințit prin decretul regal nr. 1798 din 4 iunie 1945⁵⁸. Un alt decret regal – nr. 1626 din 31 august 1944 – expropriase pentru cauză de utilitate publică pompa și castelul de apă din parcul conacului din Călinești, celelalte fântâni ale locuitorilor satului fiind inutilizabile datorită inundării cu reziduuri petrolifere⁵⁹.

Chiar dacă a fost clasat ca monument istoric, primăria comunei Călinești nu a respectat acest regim special prevăzut de Legea monumentelor istorice, căutând – în lipsa proprietarilor – să exproprieze parcul conacului Cantacuzino. Pentru a preveni aceste acțiuni ilegale, Comisiunea Monumentelor Istorice l-a informat, în 17 martie 1946, pe primarul comunei Călinești că – prin clasarea ca monumente istorice a conacului și parcului – „nu se poate aduce nici o modificare construcțiilor și parcului, fără prealabila aprobare a Comisiunii și vă rugăm să binevoiți a ne comunica dacă, de la data clasării și până în prezent, s-au executat la clădiri, la zidul înconjurător sau în parc lucrări sau stricăciuni fără ca Comisiunea să fie înștiințată”⁶⁰.

Primarul era obligat să respecte statutul de monumente istorice pentru conacul și parcul din Călinești deoarece, conform art. 3 și 5 din Legea pentru conservarea monumentelor istorice, imobilele clasate monument istoric aparținând statului, județelor sau comunelor, precum și particularilor nu puteau fi alienate sau expropriate fără aprobarea Comisiunii. Nici o construcție nu se putea ridica în apropierea unui imobil clasat monument istoric fără aprobarea Comisiunii Monumentelor Istorice. Orice imobil nu putea fi distrus, reparat sau restaurat decât cu autorizația și sub supravegherea Comisiunii. Orice restaurare sau reparare întreprinsă fără autorizație se pedepsea cu amendă și cu cheltuiala repunerii monumentului în starea originală. De asemeni, art. 322 din Codul Penal pedepsea pe oricine dă râma sau strica un monument istoric, chiar când acesta ar fi proprietatea sa. Serviciile statului, județelor și comunelor

---

⁵⁷ Ibidem, f. 46, 47.

⁵⁸ Ibidem, f. 51 (textul decretului original, semnat de regele Mihai I și Mihai Ralea, ministrul Artelor); în alte adrese ale Comisiunii Monumentelor Istorice către Alexandru Cantacuzino, decretul este datat 14 iunie 1945, deși în original decretul are data de 4 iunie 1945, scrisă olograf de către Eugen Aldea, șeful Serviciului Contencios din Ministerul Artelor. Decretul a fost publicat în „Monitorul Oficial” nr. 129 din 9 iunie 1945 (cf. ACMI, dosar nr. 894/1921-1949, f. 50 v), deci decretul nu avea cum să apară la 14 iunie 1945!

⁵⁹ Ibidem, f. 54.

⁶⁰ Ibidem, f. 44.

aveau sarcina de a asigura paza și conservarea monumentelor istorice clasate.

Cu toate aceste avertismente, în 10 decembrie 1946 Ministerul Agriculturii și Domeniilor informa Ministerul Artelor că „în comuna Călinești, jud. Prahova, s-a expropriat în baza legii de reformă agrară odată cu terenul arabil și conacul moșiei Călinești, proprietatea dlui Jean Cantacuzino. Conacul este declarat monument istoric și este pus sub paza unor oameni care, cu toate dispozițiile ce au de la Camera Agricolă Prahova și [cu toată] vigilența lor, nu pot păstra în condițiuni bune conacul”⁶¹. În aceste condiții, Ministerul Agriculturii nu își asuma nici o răspundere privind paza conacului din Călinești, care nu îi aparținea legal, și solicita Ministerului Artelor să ia de urgență în primire acest monument și să îi asigure protecția. Din partea Comisiunii Monumentelor Istorice, arhitectul Horia Teodoru recomanda și el Ministerului Artelor să „dispună luarea în primire a imobilului și a parcului, care pot fi folosite ca un admirabil loc de odihnă pentru artiști, scriitori etc”⁶².

Din păcate, Ministerul Artelor nu a preluat conacul Cantacuzinilor, în care s-a instalat o unitate militară de grăniceri pentru instruit câini (între ei, aici a fost dresat și vestitul Spic, eroul mai multor filme). Din 1956 până în 1964 conacul din Călinești a fost luat în administrație de Trustul Cărbunelui Muntenia al Combinatului Minier Ploiești, după care clădirea a adăpostit – până azi – un Cămin spital pentru persoane cu handicap neuropsihic⁶³.

Un destin trist a avut și **conacul familiei Văcărescu din Văcărești** (județul Dâmbovița), care – deși în 1948 a fost donat Academiei Române de către Zoe Caribol, ultima proprietară – a fost demolat până la ultima cărămidă în primii ani ai „puterii populare”. Conacul de la Văcărești a fost construit în anul 1868 de către Ioan (Iancu) Enăchiță I. Văcărescu (18 august 1839 - 1/14 iulie 1914), în mijlocul unui vast parc (creat de grădinarul împăratului Maximilian al Mexicului)⁶⁴. Grav afectat de cutremurul din noiembrie 1940, noul conac al Văcăreștilor va fi refăcut

---

⁶¹ Ibidem, dosar nr. 894/1921-1949, f. 84.

⁶² Ibidem, dosar nr. 894/1921-1949, f. 84 (referat din 11 decembrie 1946, semnat de arh. Horia Teodoru).

⁶³ Informații primite de la dl. Petre Morărescu, administratorul Sanatoriului din Călinești (18 noiembrie 1998).

⁶⁴ ACMI.â, dosar nr. 3658/1921-1947 (conacul și biserica din Văcărești), f. 14; Elena Văcărescu, *Casa Văcăreștilor*, în „Boabe de Grâu”, anul IV, nr. 10, octombrie 1933, p. 606.

aidoma in anul 1942, de către Zoe M. Caribol (3 august 1866 - 18 ianuarie 1950), fiica lui Ioan Enăchiță I. Vărărescu.

În parc mai există ruinele vechiului conac al Văcăreștilor, construit în stil brâncovenesc, după anul 1697, de către Ianache Văcărescu, cu beciuri boltite, formate din șase cupole sprijinite pe doi stâlpi de zidărie. „Acest castel – scria poeta Elena Văcărescu – ale cărui ruine le vedem dăinuind sub desișuri de verdeață, venea din 1584. El a fost zidit sub domnia lui Petru Cercel, în același timp cu biserica, pe care a urmat-o în secolul al XVIII-lea o a doua și, mai târziu, o a treia. Ea se află pe locul unde se ridica altarul celorlalte două lăcașuri sfinte. Văcărescul, întâiul ziditor în aceste locuri, se numea Pătrașcu. El era finul lui Pătrașcu Voievod și chipul lui de războinic svăpăiat stătea pe zidurile Mitropoliei din Târgoviște, al cărei ctitor a fost. Dar să ne întoarcem la Văcărești și la vedeniile pe care ni le recheamă. O strălucită sală, pe care secolele s-au silit s-o scufunde sub pământ, mai vorbește între noi de luxul și măreția castelului. Picioare uriașe de zidărie sprijină bolțile păstrate până la noi într-o stare desăvârșită”⁶⁵.

Ansamblul rezidențial din Văcărești mai cuprindea biserica parohială cu triplu hram „Adormirea Maicii Domnului, Nașterea Domnului și Sfântul Nicolae”, construită în anii 1866-1867, pe locul vechii biserici a Văcăreștilor din anul 1584, Ioan Enăchiță Văcărescu, Dinu Merda, Nae Popescu, Iancu Vlădescu, Iancu Ioniță, Radu Niculae, Ion Enăchescu și Vetu Constantinescu⁶⁶. Biserica a fost consolidată în anul 1893. În parcul conacului din Văcărești, Ioan Enăchiță Văcărescu a mai construit, în anul 1880, o capelă a familiei, cu hramul „Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul”⁶⁷.

Deasupra ușii acestei mici capele se afla o inscripție săpată în piatră, cu următorul conținut: „Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu îndemnul Sfântului Duh, Dumnezeu mărit în Treimi, această sfântă și dumnezeiască biserică de aici din Văcărești, pe moșia moșilor strămoșilor din pașiște, s-au zidit de robul lui Dumnezeu Ianache Văcărescul vel agă, împreună cu jupâneasa lui Stanca și cu fiii lui, Maria, Costandin, Ilinca și Ioan, întru slava sfântului și marelui de minuni făcătoriu Nicolae, arhiepiscopul, ca să-i fie prăznuire, iară ctitorilor vecinică pomenire lor și părinților. Și s-a zidit în zilele prea luminatului și înălțatului Domn Io

---

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ ACMI, dosar 3658/1921-1947 (conacul și biserica din Văcărești), f. 26 (chestionar privitor la monumentele istorice, care redă textul pisaniei bisericii).

⁶⁷ *Ibidem*, f. 30.

Costandin Basarab Voievod Brâncoveanul. Și s-au început în anul al zecelea, în luna lui iunie, în zi 1 leat 7207 (1688) și s-au săvârșit într-al unsprezecelea an al domniei sale, cu blagoslovenia prea sfințitului chir Teodosie mitropolitul, în luna lui august 8 zile, anii lumii 7208 (1699)⁶⁸. Din păcate, capela familiei Văcărescu a fost și ea demolată în anii regimului comunist.

Intuind pericolul ca parcul și conacul Văcăreștilor să fie expropriate la solicitarea noilor autorități, în luna aprilie 1946 Zoe Caribol, sora Elenei Văcărescu, a solicitat ministrului Cultelor și Artelor clasarea ca monument istoric a parcului din Văcărești. Două erau motivele care o determinaseră pe proprietara conacului din Văcărești să ceară protejarea parcului poeziilor Văcărești: „Motivul este că acest parc conține, în afară de ruinele vechiului castel datând de trei sute de ani, și o capelă clădită pe temeliiile unei vechi biserici, datând din anul 1757, după cum se poate constata din inscripția în litere chirilice care se află deasupra ușii acestei capele⁶⁹. Al doilea argument în favoarea protejării parcului era valoarea sa memorială, aici trăind clipe de liniște și inspirație poezii Văcărești. Mai mult decât atât, în anul 1938 principele moștenitor Mihai, însoțit de profesorul și sociologul Dimitrie Gusti, au vizitat acest parc cu valoare istorică. Parcul era des vizitat de elevii diferitelor licee ca loc istoric, el fiind de mai multe secole în posesia Văcăreștilor, dintre ei poetul Iancu Văcărescu petrecându-și aici cea mai mare parte din viață, fapt evocat și în poezia sa „Primăvara amorului”.

Ajungând la Comisiunea Monumentelor Istorice, aceasta l-a delegat pe arhitectul V. Moisescu să cerceteze la fața locului ruinele și parcul de la Văcărești pentru a putea prezenta un punct de vedere autorizat privind clasarea ca monument istoric. Analizând ruinele vechiului palat al Văcăreștilor, V. Moisescu aprecia că „interiorul pivniței este cât se poate de frumos, acoperit cu șase calote din zidărie foarte frumos și regulat lucrate. Are multe asemănări cu pivnițele de la fosta Mănăstire Văcărești-

---

⁶⁸ *Ibidem*, f. 11, inscripția a fost descifrată integral – la cererea doamnei Zoe M. Caribol – de către specialiștii Muzeului Regional din Târgoviște, textul fiind comunicat proprietarei, la 3 aprilie 1946, de către directorul muzeului, Al. A. Vasilescu. Cum biserica a fost demolată, pisania capelei Văcăreștilor mai poate fi admirată doar în fotografiile publicate de Elena Văcărescu în revista „Boabe de Grâu”, an IV, nr. 10, octombrie 1933, p. 606, fotografiile aflate astăzi în posesia doamnei Măriuca Vulcănescu, descendentă a Văcăreștilor. Textul pisaniei este redat parțial și în chestionarul privitor la monumentele istorice, întocmit de preotul paroh N. Mihăilescu (ACMI, dosar 3658/1921-1947, f. 30).

⁶⁹ *Ibidem*, f. 3.

Ilfov, Mogoșoaia și Potlogi-Dâmbovița, care probabil au aceeași epocă (începutul secolului XVIII)”⁷⁰. Pivnița casei mici a Văcăreștilor, situată la cca 200 m distanță de pivnița mare, era „cu mult mai veche, atât ca arhitectură, tehnică, bolți și material”. Se mai păstra la una dintre ferestre o piatră ajurată, care avea „multă asemănare cu una din pietrele de la Episcopia de Buzău”, datând din anii 1660-1670. Concluzia arhitectului V. Moiescu era că „deși în stare de ruină, fără a se fi luat nici o măsură de conservare a lor, fiind acoperite cu pământ și deasupra lor au crescut copaci destul de groși, ruinele își mai păstrează totuși frumusețea vechilor construcții și prezintă mare importanță istorică și arhitecturală și merită toată atenția și protecția onor. Comisiunii Monumentelor Istorice”⁷¹.

Analizând raportul arhitectului V. Moiescu, însoțit de releveele ruinelor și de planul parcului de la Văcărești, în ședința din 14 iunie 1946 – la care au participat președintele Alexandru Lapedatu, secretarul Victor Brătulescu și membrii V. Ștefănescu, I.D. Ștefănescu, pr. N. Popescu, Aurelian Sacerdoțeanu și arhitectul Petre Antonescu⁷² – Comisiunea Monumentelor Istorice a aprobat „clasarea ruinelor și a parcului”, pentru îndeplinirea tuturor formalităților legale solicitându-se proprietarei Zoe Caribol „să trimită Comisiunii planul parcului, fotografiile ruinelor și inscripției capelei”⁷³. În plus, Direcția Contencios din Ministerul Artelor a solicitat Comisiunii Monumentelor Istorice, în 25 septembrie 1946, să i se comunice de urgență – în vederea clasării ca monument istoric a conacului și parcului moșiei Văcărești – care sunt dimensiunile conacului și parcului⁷⁴. În 14 octombrie 1946 Comisiunea Monumentelor Istorice a comunicat Ministerului Artelor informațiile solicitate: pivnița vechiului castel avea 438,47 mp; pivnița veche avea 183,82 mp iar paraclisul avea a suprafață de 191,80 mp. Aceste ruine, conacul nou și capela se aflau într-un parc în suprafață de 9 ha și 7207 mp, conform planului de situație întocmit la 20 septembrie 1946 de inginerul Mih. Constantinescu⁷⁵.

Pentru a se lămuri asupra ruinelor de la Văcărești, Ministerul Artelor l-a delegat în 10 decembrie 1946 pe inspectorul Eugen Ispir să cerceteze parcul și monumentele aflate în proprietatea doamnei Zoe

---

⁷⁰ Ibidem, f. 5.

⁷¹ Ibidem, f. 5 v.

⁷² Ibidem, f. 10.

⁷³ Ibidem, dosar 3658/1921-1947, f. 3 (rezoluție a arhitectului Horia Teodoru).

⁷⁴ Ibidem, f. 7.

⁷⁵ Ibidem, f. 7 v (adresă a CMI către Ministerul Artelor). Planul de situație al parcului moșiei Văcărești, proprietatea d-rei Elena Văcărescu și a d-nei Zoe colonel Caribol, se află în ACMI, dosar 3658/1921-1947, f. 21).

Caribol. În descrierea parcului Văcăreștilor, Eugen Ispir insista asupra valorii lui istoric-memoriale: „Parcul este situat pe un platou deasupra unei văi cu perspectivă largă, privind departe către dealurile Olteniei. Acest teren, spun documentele, a fost cumpărat de un Văcărescu, finul lui Pătrașcu Voievod. Parcul, în forma lui inițială, a fost locul de odihnă spirituală a multora dintre înaintașii scrisului românesc. În afară de tresăririle poetice ale lui Enăchiță Văcărescu, alți cărturari de marcă, ziditori ai temeliiilor versului românesc, inspirați pe aceste locuri pitorești, mai găsim pe Vasile Cârlova, Grigore Alexandrescu, Heliade Rădulescu, Gh. Crețeanu și alții, care nu o singură dată s-au izolat în vechea capitală a Basarabilor, refugiindu-și gândurile în liniștea acestui paradis. Toți aceștia au fost găzduiți în atmosfera primitoare a Văcăreștilor, în parcul care a rămas *leagănul poeziei românești*. Tot în acest parc, Iancu Văcărescu a tradus opera lui Racine, *Britanicus*, operă care dovedește dragostea pe care acest neam o simțise, încă de prin sec. XVIII, pentru Franța. În afară de caracterul spiritual pe care-l înregistrează și pune la loc de cinste literatura românească, acest colț al Văcăreștilor mai cuprinde în îngrădirea lui vestigiile materiale ale unei vieți mai vechi”⁷⁶.

În privința pivnițelor din parcul Văcăreștilor, Eugen Ispir considera că „toate aceste ruine, așa cum sunt întreținute, dovedesc pietatea cu care au fost înțelese de aceia pe al căror teren se găsesc. Familia Văcărescu, vechi cărturari și iubitori ai trecutului, a înțeles să treacă posterității zidurile intacte, spre deosebire de ruinele Târgoviștei care-ți inspiră cea mai lamentabilă impresie”. De aceea – conchidea Eugen Ispir – „față de importanța pe care Ministerul Artelor, organ tutelar a tot ce înseamnă suflet în această țară, față de interesul pe care acest departament îl arată trecutului istoric al spiritului creator românesc, propun ca parcul, casa și ruinele aflate în acest parc să fie declarate monument istoric. Este o datorie a noastră, a celor de astăzi, să oprim distrugerea care amenință aceste vestigii ale trecutului, de imtemperii și mai ales să le ferim de inconștiența unora care înțeleg să smulgă cărămizi istorice pentru a-și ridica case personale. Prin declararea ca monument istoric, Ministerul Artelor se înscrie tot mai mult ca un efectiv apărător al trecutului”⁷⁷.

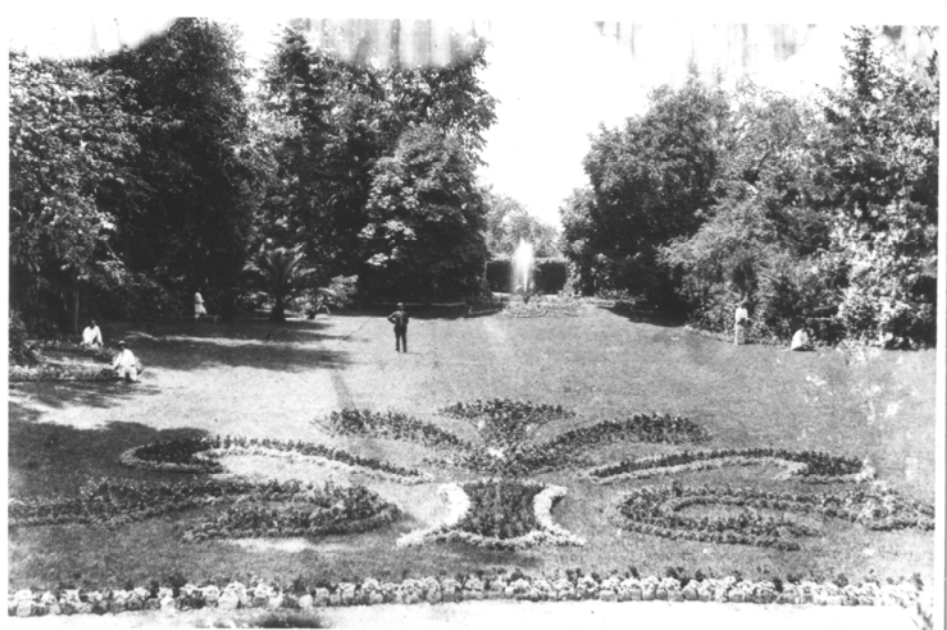
În baza raportului cu nr. 384/1947 al ministrului Artelor, Ion Pas, a procesului verbal nr. 5 din 14 iunie 1946 al Comisiunii Monumentelor Istorice și a dispozițiilor art. 3 din legea pentru conservarea și restaurarea

---

⁷⁶ Ibidem, dosar 3658/1921-1947, f. 14.

⁷⁷ Ibidem, f. 15.

monumentelor istorice din 19 iulie 1919, regele Mihai I al României a semnat decretul regal nr. 41 din 14 ianuarie 1947 prin care „conacul și parcul moșiei Văcărești, jud. Dâmbovița, proprietatea d-nei Zoe colonel Caribol, se clasează monument istoric”⁷⁸. Decretul regal a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 19 din 23 ianuarie 1947, dar acest lucru nu i-a împiedicat pe comuniști să exproprieze în martie 1949 conacul și parcul Văcăreștilor, deși acestea fuseseră donate Academiei Române de către Zoe Caribol. În fața neputinței Academiei de a-și apăra proprietatea, autoritățile locale și localnicii din Văcărești au demolat conacul și capela Văcăreștilor, iar parcul l-au defrișat și transformat în pășune publică, destinație pe care o are și astăzi.

Ciocănești. Parcul Conacului Cantacuzino

---

⁷⁸ Ibidem, f. 16.

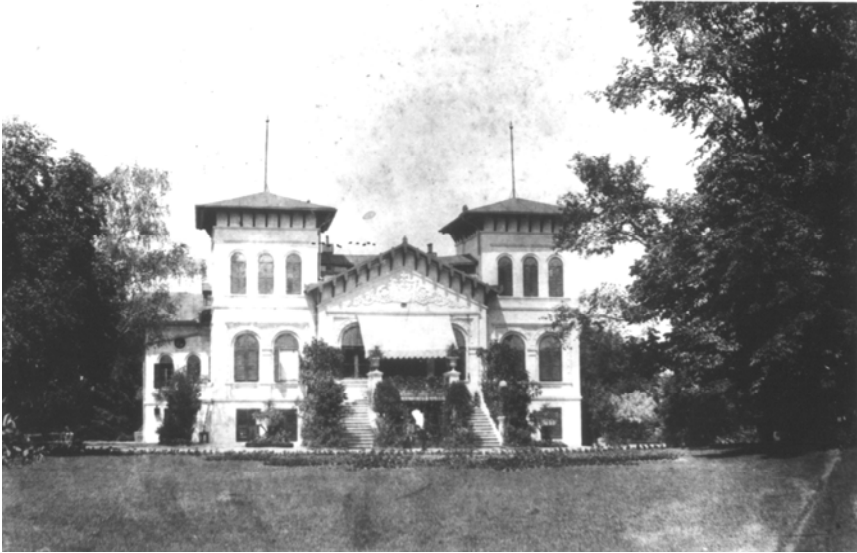
Destinul unor reședințe aristocratice în primul deceniu ...

Călinești. Conacul Mavros Cantacuzino

Călinești. Dr. Ioan
Cantacuzino

Ciocănești. Conacul Cantacuzino

Florești. Biserica

Destinul unor reședințe aristocratice în primul deceniu ...

Florești. Palatul Cantacuzino

Văcărești. Biserica

Văcărești. Conacul Văcărescu

